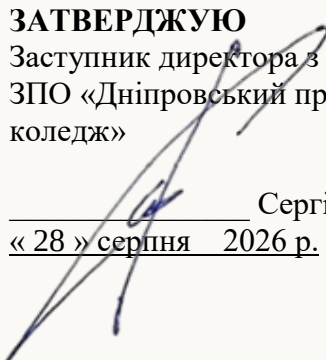

ЗАТВЕРДЖУЮ

Заступник директора з навчально-методичної роботи
ЗПО «Дніпровський професійний технологічний
коледж»

Сергій ГОРДІЄНКО
« 28 » серпня 2026 р.

КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЙ

з дисципліни

*ОК22 «ЕКОНОМІКА І ОРГАНІЗАЦІЯ ЗВАРЮВАЛЬНОГО
ВИРОБНИЦТВА»*

Галузь знань: 13 Механічна інженерія - G Інженерія, виробництво та будівництво

Спеціальність: 131 Прикладна механіка - G9 Прикладна механіка

Викладач: Юлія ПУСТОВОЙТ

МОДУЛЬ 1. ЕКОНОМІЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВА В СИСТЕМІ РИНКОВИХ ВІДНОСИН

Тема 1. Підприємство в сучасній економічній системі

1.1. Вступ. Економіка в суспільному житті.

1.2 Сутність і головна мета діяльності
підприємства.

1.3. Підприємництво як економічна основа
господарювання.

Зміст

Вступ. Економіка в суспільному житті

1.1. Фундаментальні засади економічної теорії та проблема вибору

1.2. Сутність і головна мета діяльності підприємства

1.3. Теорії підприємства: від неокласики до інституціоналізму

1.4. Підприємництво як економічна основа господарювання

1.5. Ресурсне забезпечення та організація виробництва

Кейс-стаді: Інноваційна діяльність підприємства «U-MED»

Тестові завдання для самоперевірки (10 питань)

Вступ. Економіка в суспільному житті

1.1. Фундаментальні засади економічної теорії та проблема вибору

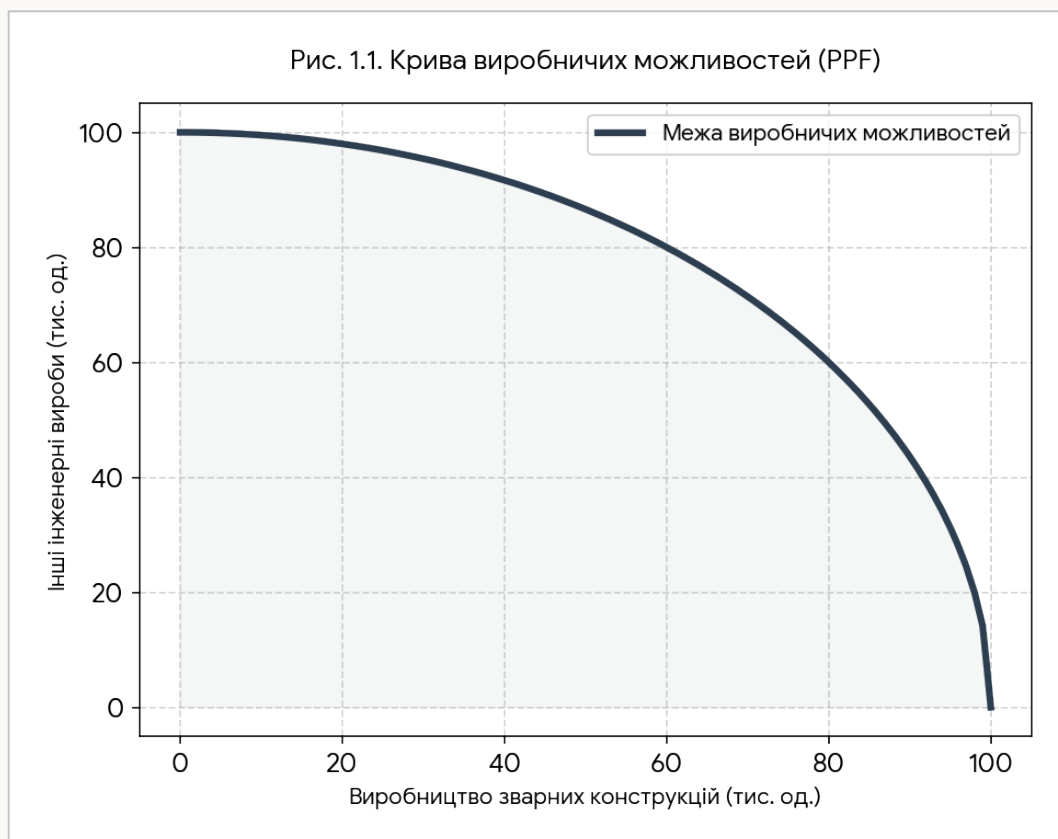
Економіка (від грец. *oikonomia* — управління домашнім господарством) є однією з найдавніших та найважливіших сфер суспільного життя. Сучасна економічна наука вивчає поведінку людей та організацій у процесі виробництва, розподілу, обміну та споживання матеріальних і нематеріальних благ в умовах обмеженості ресурсів. Економіка пронизує всі аспекти існування суспільства, формуючи базис для розвитку соціальних, культурних та політичних інститутів.

У центрі будь-якої економічної системи лежить фундаментальна суперечність: безмежність людських потреб стикається з обмеженістю наявних ресурсів. Ресурси — це блага, які використовуються для виробництва інших благ. Традиційно економічна теорія виділяє п'ять основних факторів виробництва:

- **Земля:** усі природні ресурси, що використовуються у виробничому процесі (корисні копалини, вода, ліси, земельні угіддя).
- **Праця:** фізичні та розумові здібності людей, що застосовуються у виробництві. У контексті машинобудування та прикладної механіки сюди належить висококваліфікована праця інженерів, зварників, технологів та майстрів.

- **Капітал:** засоби виробництва, створені людиною. Це будівлі, верстати, зварювальне обладнання, інструменти, транспортні засоби.
- **Підприємницькі здібності:** здатність людини раціонально поєднувати всі інші ресурси для створення прибуткового бізнесу, брати на себе ризик та впроваджувати інновації.
- **Інформація:** специфічний сучасний ресурс, що включає технології, ноу-хау, бази даних та наукові знання.

Обмеженість ресурсів породжує проблему економічного вибору та концепцію **альтернативної вартості** (opportunity cost). Альтернативна вартість — це цінність найкращого з втрачених варіантів, від якого довелося відмовитися при здійсненні вибору. Математично цю проблему можна проілюструвати за допомогою Кривої виробничих можливостей (КВМ).

Крива виробничих можливостей (рис. 1.1) відображає максимальні обсяги виробництва двох товарів або груп товарів (наприклад, спеціалізованих зварних конструкцій та інших інженерних виробів) за умови повного використання всіх наявних ресурсів та незмінної технології. Точки на самій кривій є ефективними, точки всередині графіка вказують на неефективне використання ресурсів (безробіття, простої обладнання), а точки поза кривою є недосяжними за поточного рівня технологічного розвитку.

Економіка поділяється на два великі розділи:

1. **Мікроекономіка:** вивчає поведінку окремих економічних суб'єктів (домогосподарств, підприємств) та функціонування окремих ринків (наприклад, ринку зварювального обладнання чи металопрокату). Саме мікроекономіка формує теоретичну базу для вивчення економіки підприємства.
2. **Макроекономіка:** досліджує економіку як єдине ціле, оперуючи такими агрегованими показниками, як валовий внутрішній продукт (ВВП), інфляція, безробіття, державний бюджет.

1.2. Сутність і головна мета діяльності підприємства

Підприємство — це самостійний суб'єкт господарювання, створений компетентним органом державної влади або органом місцевого самоврядування, або іншими суб'єктами для задоволення суспільних та особистих потреб шляхом систематичного здійснення виробничої, науково-дослідної, торговельної, іншої господарської діяльності в порядку, передбаченому Господарським кодексом України та іншими законами.

З позицій системного підходу, сучасне підприємство є складною відкритою феноменологічною системою. Вона взаємодіє із зовнішнім

середовищем (макро- та мікрооточенням), отримуючи від нього ресурси (входи), трансформуючи їх у процесі виробництва і повертаючи у середовище готову продукцію чи послуги (виходи).

СИСТЕМНИЙ ПІДХІД ДО РОЗУМІННЯ ПІДПРИЄМСТВА

Підприємство не існує у вакуумі. Воно постійно зазнає впливу зовнішнього середовища: змін у законодавстві (податкові системи), коливань цін на сировину (наприклад, подорожчання металопрокату), змін у технологіях (впровадження роботизованого зварювання) та соціальних трансформацій. Успішне управління підприємством вимагає постійної адаптації до цих змін.

Цілі діяльності підприємства

Традиційна економічна теорія розглядає максимізацію прибутку як головну, а іноді й єдину мету діяльності підприємства. Прибуток виступає як винагорода за підприємницький ризик та індикатор ефективності використання ресурсів.

В економічному аналізі прибуток (**Π**) розраховується як різниця між сукупним доходом (**TR** , Total Revenue) та сукупними витратами (**TC** , Total Cost):

$$\Pi = TR - TC$$

Сукупний дохід залежить від ціни одиниці продукції (**P**) та обсягу реалізації (**Q**):

$$TR = P \times Q$$

Сукупні витрати поділяються на постійні (**FC**, Fixed Costs), які не залежать від обсягу виробництва (оренда, амортизація обладнання, заробітна плата адміністрації), та змінні (**VC**, Variable Costs), які змінюються пропорційно обсягу виробництва (витрати на метал, електроди, гази, відрядна заробітна плата зварників).

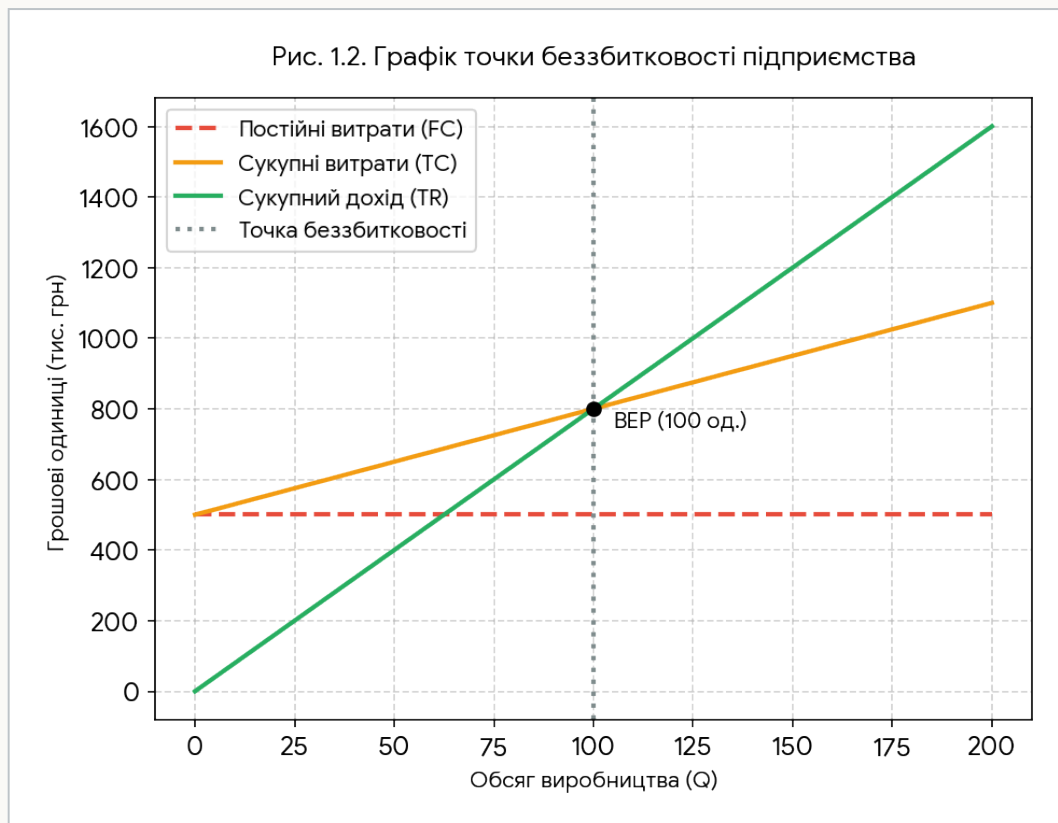
$$TC = FC + VC$$

Для розуміння фінансової стійкості підприємства критично важливо визначити точку беззбитковості (Break-Even Point). Це такий обсяг виробництва, за якого підприємство покриває всі свої витрати, але ще не отримує прибутку ($TR = TC$).

Формула розрахунку точки беззбитковості в натуральному вимірі:

$$Q_{\{BEP\}} = \frac{FC}{P - AVC}$$

де **AVC** — середні змінні витрати на одиницю продукції (Average Variable Cost), а різниця ($P - AVC$) називається маржинальним прибутком.

Проте в сучасних умовах максимізація прибутку не є вичерпною метою. Сучасна концепція діяльності підприємства передбачає багатовекторність цілей:

1. **Економічні цілі:** забезпечення рентабельності, завоювання частки ринку, стабільне зростання капіталізації.
2. **Технологічні цілі:** впровадження інновацій, автоматизація процесів, підвищення якості продукції (наприклад, перехід на напівавтоматичне зварювання в середовищі захисних газів для покращення міцності шва).
3. **Соціальні цілі:** створення безпечних умов праці, гідна оплата праці, розбудова інклюзивного та безбар'єрного середовища, забезпечення рівних можливостей для всіх працівників.
4. **Екологічні цілі:** мінімізація шкідливих викидів, ефективне використання енергоресурсів, утилізація відходів виробництва.

1.3. Теорії підприємства: від неокласики до інституціоналізму

Розуміння природи підприємства еволюціонувало протягом століть. В академічній літературі виділяють кілька ключових теорій підприємства, кожна з яких робить акцент на різних аспектах його функціонування.

Неокласична теорія. Розглядає підприємство як своєрідну «чорну скриньку», механізм, який трансформує вхідні ресурси (фактори виробництва) у готову продукцію. Головна увага приділяється пошуку оптимального поєднання ресурсів для максимізації прибутку або мінімізації витрат за заданого обсягу випуску. Неокласична модель базується на виробничій функції, найвідомішою з яких є функція Кобба-Дугласа:

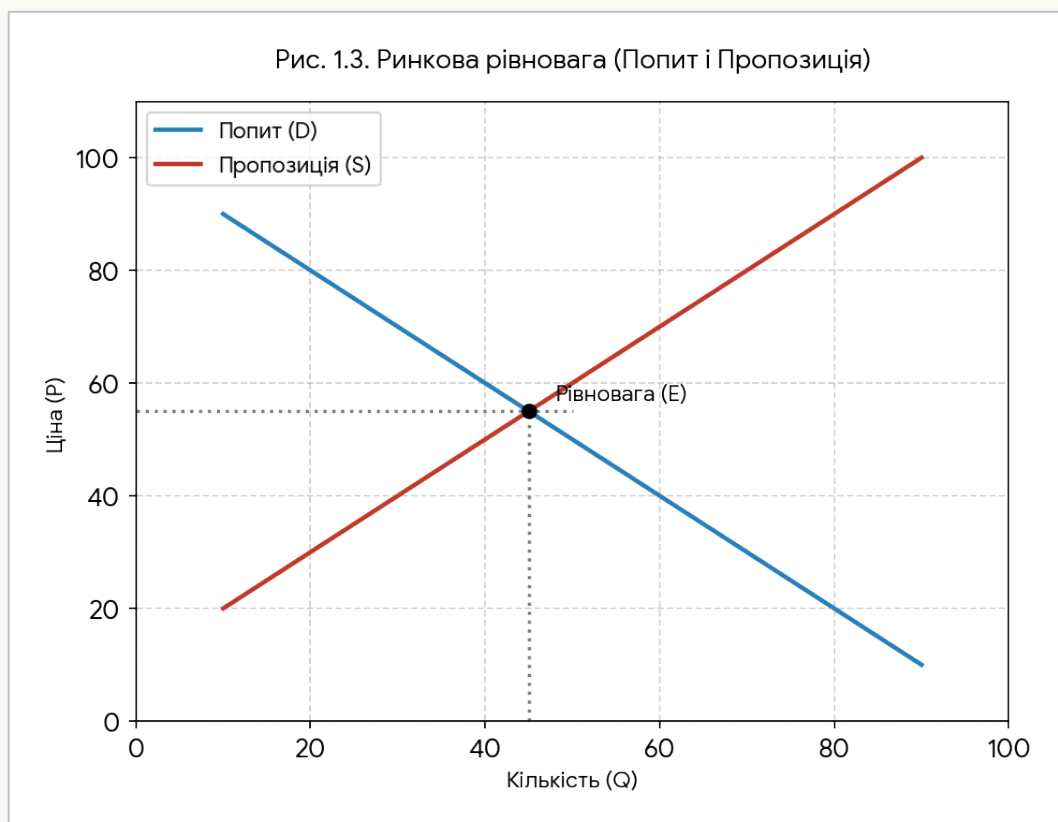
$$Q = A \cdot L^{\alpha} \cdot K^{\beta}$$

де Q — обсяг випуску, L — праця, K — капітал, A — технологічний коефіцієнт, а α та β — еластичність випуску за відповідними факторами.

Інституціональна теорія (теорія трансакційних витрат). Започаткована Рональдом Коузом. Ця теорія пояснює саме існування підприємств тим, що здійснення операцій на відкритому ринку супроводжується значними трансакційними витратами (витрати на пошук інформації, ведення переговорів, укладання контрактів, контроль за їх виконанням). Підприємство виникає як ієрархічна

структура, яка дозволяє замінити ринковий механізм внутрішньою координацією, тим самим зменшуючи трансакційні витрати.

Еволюційна теорія. Розглядає підприємство за аналогією до біологічних організмів. Ринок — це конкурентне середовище, де відбувається природний відбір. Виживають ті підприємства, які здатні краще адаптуватися, генерувати інновації та накопичувати специфічні організаційні знання та навички (рутини).

Ринковий механізм (рис. 1.3) забезпечує координацію діяльності мільйонів незалежних підприємств. Ціна рівноваги встановлюється в точці перетину кривих попиту та пропозиції, сигналізуючи виробникам, що саме і в яких обсягах слід виробляти.

1.4. Підприємництво як економічна основа господарювання

Поняття «підприємництво» тісно пов'язане з підприємством, проте воно значно ширше. Підприємництво — це самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку.

Еволюція концепції підприємництва

Розвиток поглядів на підприємництво пройшов довгий шлях:

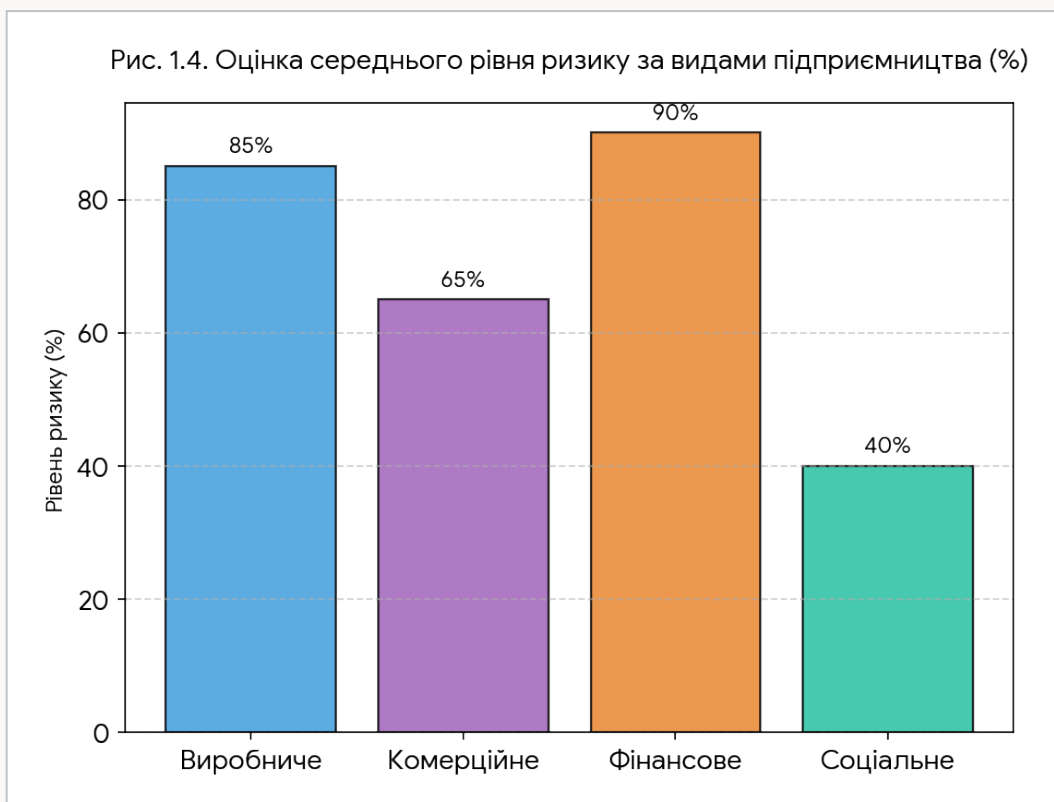
- **Річард Кантильйон (XVIII ст.):** вперше ввів термін «підприємець» у науковий обіг, визначивши його як особу, що діє в умовах невизначеності та несе ризик.
- **Адам Сміт (XVIII ст.):** розглядав підприємця як власника капіталу, який організовує виробництво заради одержання підприємницького доходу.
- **Жан-Батіст Сей (XIX ст.):** акцентував увагу на організаційній функції підприємця — здатності комбінувати фактори виробництва найбільш раціональним способом.
- **Йозеф Шумпетер (XX ст.):** зробив революцію в теорії підприємництва, визначивши підприємця як новатора. За Шумпетером, головна функція підприємця — здійснення «творчого руйнування» через впровадження інновацій (нових товарів, нових технологій виробництва, освоєння нових ринків або джерел сировини).

- **Пітер Друкер:** наголошував, що сутність підприємництва полягає в пошуку змін, реагуванні на них та використанні їх як можливостей.

Види підприємницької діяльності

Залежно від сфери застосування капіталу та характеру діяльності розрізняють такі основні види підприємництва:

1. **Виробниче підприємництво:** найскладніший та найважливіший для економіки вид діяльності, пов'язаний із безпосереднім виготовленням продукції, виконанням робіт або наданням послуг. У машинобудівній галузі це може бути створення цеху з виробництва зварних металоконструкцій, серійний випуск твердопаливних котлів, ферм, баків або сільськогосподарської техніки. Це вимагає значних інвестицій в необоротні активи, сировину та залучення кваліфікованого персоналу.
2. **Комерційне (торговельне) підприємництво:** діяльність на етапі обміну (перепродаж товарів). Його особливість — вища швидкість обертання капіталу та швидша віддача інвестицій.
3. **Фінансове підприємництво:** специфічний вид комерційного підприємництва, де об'єктом купівлі-продажу виступають гроші, валюта, цінні папери (банки, страхові компанії, інвестиційні фонди).
4. **Соціальне підприємництво:** бізнес-модель, спрямована на вирішення соціальних, культурних або екологічних проблем. Прибуток у такому бізнесі реінвестується в досягнення соціальної місії.

Кожен вид підприємництва супроводжується ризиками. Ризик — це ймовірність виникнення втрат або недоотримання запланованих доходів у результаті невизначеності умов діяльності (рис. 1.4). Виробниче та фінансове підприємництво традиційно вважаються найбільш ризикованими через значні стартові інвестиції, тривалий виробничий цикл та високу чутливість до макроекономічних коливань.

1.5. Ресурсне забезпечення та організація виробництва

Ефективна робота будь-якого підприємства, зокрема машинобудівного чи зварювального профілю, вимагає ретельного управління ресурсами. Вони поділяються на кілька ключових категорій:

Необоротні активи

Це засоби праці, які використовуються у виробничому процесі багаторазово і переносять свою вартість на готову продукцію частинами через механізм **амортизації**. До них належать виробничі будівлі, складські приміщення, верстати, зварювальні апарати (інвертори, напівавтомати, плазморізи), підіймальні механізми. Важливим економічним аспектом є оцінка фізичного та морального зносу обладнання. Моральний знос настає тоді, коли з'являється нове, більш продуктивне обладнання (наприклад, роботизовані зварювальні комплекси), що робить використання старих моделей економічно недоцільним.

Оборотні активи

Це предмети праці, які споживаються в одному виробничому циклі та повністю переносять свою вартість на собівартість готової продукції. До них належить сировина (листовий метал, прокат, труби), основні та допоміжні матеріали (електроди, зварювальний дріт, захисні гази — аргон, вуглекислота), а також фінансові ресурси підприємства (готівка, кошти на рахунках, дебіторська заборгованість). Ефективність управління оборотними активами вимірюється швидкістю їх обертання: чим швидше запаси перетворюються на готову продукцію, а продукція на гроші, тим вища рентабельність бізнесу.

Персонал та оплата праці

Люди — найцінніший ресурс сучасного підприємства. Організація виробництва вимагає точного розрахунку потреби в кадрах: від інженерів-конструкторів до кваліфікованих зварників та слюсарів. Економічний аналіз праці включає оцінку її продуктивності. Продуктивність праці визначається кількістю продукції, виробленої

одним працівником за одиницю часу (виробіток), або витратами часу на виготовлення одиниці продукції (трудомісткість).

Оплата праці на підприємстві може здійснюватися за різними системами: *погодинною* (оплата за відпрацьований час, застосовується переважно для інженерно-технічного персоналу та адміністрації) та *відрядною* (оплата за фактично виконаний обсяг робіт, що є оптимальним для мотивації робітників-відрядників, наприклад, оплата за метри зварного шва або кількість зібраних конструкцій).

Кейс-стаді: Інноваційна діяльність підприємства «U-MED»

Для глибшого розуміння економічних процесів розглянемо практичний приклад — підприємство «U-MED», яке спеціалізується на розробці та виготовленні спеціалізованих металоконструкцій і медичного обладнання. Це підприємство функціонує в умовах висококонкурентного ринку і демонструє сучасний підхід до управління ресурсами та соціальної відповідальності.

Економічна модель: «U-MED» працює як відкрита система. На вході підприємство закуповує високоякісну нержавіючу сталь та специфічні сплави. Трансформаційний процес включає проектування (CAD-системи), високоточну порізку, аргондугове зварювання (TIG) та фінішну обробку. На виході — продукція з високою доданою вартістю.

Управління витратами та ціноутворення: Підприємство приділяє значну увагу калькулюванню собівартості. Постійні витрати на сертифікацію якості та амортизацію високоточного обладнання розподіляються на серійні замовлення. Ціноутворення на

підприємстві «U-MED» базується на цінності для клієнта (value-based pricing), оскільки якість зварних з'єднань у медичному обладнанні має критичне значення.

Соціальна адаптація та корпоративна відповідальність: «U-MED» є прикладом соціально відповідального бізнесу. Керівництво впровадило принципи розбудови інклюзивного, безбар'єрного середовища. Зокрема, підприємство бере активну участь у програмах соціально-економічної адаптації ветеранів, надаючи можливості для перекваліфікації та працевлаштування. Використовуючи Trauma-informed підхід, «U-MED» створює безпечні умови праці, що сприяє зниженню плинності кадрів та підвищенню загальної продуктивності. Це підтверджує, що сучасне підприємство здатне ефективно поєднувати економічні цілі (максимізацію прибутку) із соціально значущими місіями.

Тестові завдання для самоперевірки (10 питань)

1. Що вивчає мікроекономіка?

- a. Загальний рівень безробіття в країні.
- b. Поведінку окремих економічних суб'єктів (домогосподарств та підприємств).
- c. Глобальні фінансові кризи.
- d. Темпи зростання валового внутрішнього продукту.

2. Який з перелічених ресурсів належить до категорії «Капітал»?

- a. Професійні навички зварника.
- b. Земельна ділянка під цехом.
- c. Зварювальний напіваавтомат та виробниче приміщення.
- d. Підприємницька ініціатива власника.

3. Що відображає точка беззбитковості підприємства?

- a. Обсяг виробництва, за якого підприємство отримує максимальний прибуток.
- b. Обсяг виробництва, за якого сукупні доходи дорівнюють сукупним витратам.
- c. Мінімальну кількість робітників у цеху.
- d. Обсяг виробництва, за якого постійні витрати дорівнюють нулю.

4. Хто з вчених вперше визначив підприємця як «новатора», що здійснює «творче руйнування»?

- a. Адам Сміт.
- b. Річард Кантильйон.
- c. Йозеф Шумпетер.
- d. Рональд Коуз.

5. Згідно з інституціональною теорією, головною причиною існування підприємств є:

- a. Бажання держави контролювати економіку.
- b. Мінімізація трансакційних витрат порівняно з ринковим обміном.
- c. Природний відбір найсильніших гравців.
- d. Необхідність сплачувати податки.

6. До якого виду підприємництва належить виготовлення металоконструкцій або надання послуг зі зварювання?

- a. Фінансове підприємництво.
- b. Комерційне підприємництво.
- c. Виробниче підприємництво.
- d. Посередницьке підприємництво.

7. Як називаються витрати підприємства, які не змінюються при зміні обсягів виробництва (наприклад, орендна плата за цех)?

- a. Змінні витрати.
- b. Маржинальні витрати.
- c. Непередбачувані витрати.
- d. Постійні витрати.

8. Які активи підприємства переносять свою вартість на готову продукцію частинами через механізм амортизації?

- a. Оборотні активи (сировина, матеріали).
- b. Необоротні активи (обладнання, будівлі).
- c. Трудові ресурси.
- d. Фінансові ресурси (готівка).

9. Яка форма оплати праці є найбільш доцільною для мотивації робітника (наприклад, зварника), якщо є можливість чітко облікувати обсяг виконаної ним роботи?

- a. Погодинна.
- b. Відрядна.
- c. Ставка (оклад).
- d. Аккордна без премій.

10. Яка з перелічених цілей відповідає концепції соціальної відповідальності бізнесу (як у кейсі компанії «U-MED»)?

- a. Створення монополії на ринку.
- b. Мінімізація податкових відрахувань будь-яким шляхом.
- c. Створення інклюзивного середовища та адаптація вразливих груп населення.
- d. Максимальне скорочення витрат на охорону праці.

**ДНІПРОВСЬКИЙ
ПРОФЕСІЙНИЙ
ТЕХНОЛОГІЧНИЙ
КОЛЕДЖ**

ЗАКЛАД ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Документ містить ознайомчий фрагмент.

**Повна версія доступна в електронній
бібліотеці закладу після входу в особистий
кабінет студента.**